

Zemepis

Koruny Svätého Štefana

čili

Kráľovstva Uhorskeho.)

„Vernosti Vašej sverujem seba i deti moje;
dúfam, že pochytíte zbroj a zaženete nepriateľa.“

Pre III. triedu slovenských škôl

spísal

Jozef Zelliger,

správuvedúci prof. na kráľ. kat. preparandiji v Trnave.

Cena 12 kr.

Vlastnosť nakladateľa.

V Skalici, 1874.

Tlačou a nákladom Fr. X. Škarnicla synov.

REVIZIA

Slovenské pedagogické knižnica Bratislava
Sign. M 12 274
Prír. č. 175922

452.3(1)X071

Právo predkladu a prepracovania sa vyhradzuje.

Ú v o d.

Hľadáme-li kolom sebä s nejakého vyvýšeného miesta, vidíme ďaleko kolom do kola. Ten kruh, ktorý vtedy vidíme, je *obzor*. — To okolie obzora, kde slnko vychodí, menujeme *východom*; kde zapadá, *západom*. Postavíme-li sa tak medzi východ a západ, žeby nám bol východ v pravo, západ v ľavo: vtedy máme obrátenú tvár k *severu*, chrbát k *juhu*. — Východ, západ, sever a juh sú štyry *hlavné strany* sveta. — Kde môže byť *severo-východ*? kde *severo-západ*? kde *juho-východ*? kde *juho-západ*? — Severo-východ, severo-západ, juho-východ, juho-západ sú štyry *bočné strany* sveta. —

To miesto, kde sme sa narodili a vychovali, menujeme *rodisko* alebo *domov*. Moje rodisko alebo domov je N. — To okolie, v ktorom naše rodisko leží, menuje sa *rodný kraj* alebo *okres*. Môj rodný kraj čili okres je N. — Tu nás nekdý hučkali v kolíske, keď sme ešte slabé nemluvniatka boli; tu sme prvýraz slyšali z úst milej matky sladké zvuky reči materinskej; tu nás naši milí rodičia, keď náš jazyk blabolit počínal, učili hovoriť, Boha a svet poznávať, k Bohu sa modliť a spievať; tu nás po prvýraz posielali do školy; tu žijú naši bratia a sestry, i nekdajší spolotovaryši našich detinských hračiek a zábav. Preto kraj tento zostáva nám vždy milým, a keď sa neskorej aj inakam prestehujeme, predca vždycky túžime za naším milým *rodiskom*. —

Viac rodných krajov čili okresov spolu, tvorí jednu *stolicu*. Môj rodný kraj čili okres je v stolici N. — Viac stolíc spolu tvorí jednu *krajinu*. — Tá krajina, ku ktorej náš rodný kraj patrí, je naša *vlasť* čili *otčina*. Naša vlasť čili otčina, je **krajina Uhorská**. Ona je naša vlastná zem, ktorou z lásky Božej vládžeme preto menuje sa *vlasť*. Túto krajinu sme po našich otcoch zdedili, preto menuje sa aj *otčina*. Tu spočívajú kosti našich slavných predkov, ktorí nekdy za túto krajinu, za jej *slobodu* a *slávu* bojovali a krv svoju vylievali. Tu žije naša milá rodina a naši milí spolukrajani. — Každý človek je povinný vlasť svoju milovať, lebo ona je naša matka, ktorá nás chová, opatruje a bráni. Aj my musíme ju sta *matku* našu brániť, jej rozkvet a šťastie napomáhať, za jej slobodu a slávu bojovať, a v čas potreby aj život za ňu položiť.

I. Uhorsko.

Cez našu milú vlasť tečú dve hlavné rieky: *Dunaj* a *Tisa*, a rozdelujú ju prirodzeným spôsobom na štyri *okolia*. Tieto štyri okolia sú:

a) **Preddunajské okolie.**

1. Ja bývam v N.; v N. býva 800 ľudí, (duši, obyvateľov); v N. je 130 domov; N. je *dedina-obec*. Jednotliví obyvatelia majú role a lúky-pole. To je náš *chotár*. Náš chotár je na 1½ (?) □ míľu rozsiahly. Viac obcí činí jeden *okres*. Naša obec je v okrese N.; okres N. je 16 □ míľ (?) rozsiahly. Viac okresov spolu tvorí jednu *stolicu*. Náš okres je v *prešporskej* stolici. Prešporská stolica má 6 okresov, a je na 75 □ míľ rozsiahla; jej pôda je hornatá, miestami piesočnatá, ale predca úrodná. Značnejšie miesta sú: *Prešporok*, mto., gymnasium, reálky, ženská preparandija, starobylý kostol sv. Martina, veľké trhy a priemysel. *Trnava*, mto., pre veľa kostolov, malým Rímom sa menuje; spolok sv. Adalberta, gymnasium, praeparandija. *Svätý Juraj*, mto. gymnasium. *Pezinok*, *Modra* slob. kr. mestá. *Stupava*, mko. grófa Károlyiho anglická zahrada. *Devín*, mko., pri vtoku Moravy do Dunaja; tu vidno zrúcaniny starého hradu. *Malacka*, mko., kniežata Pálffyho anglická zahrada. *Marianky*, ded., pútnické miesto. *Zohor*, ded., chýrečné zeleniny, zvlášte kapusta. *Podplášť*, karpalcový jask. *Kirypolc*, ded., veľmi starý kostol. *Búr.-Sv.-Mikuláš*, ded., tu sa slavný slovenský básnik Ján *Hollý* narodil. —

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní: Slováci, Maďari a Nemci; zaoberajú sa roľníctvom, remeselníctvom,

priemyslom, kupectvom a zahradníctvom; je ich spolu 300.000. *Hory*: Karpaty (malé), ktoré sa pri Prešporku začínajú. — *Vody*: Dunaj, Váh a Morava. — *Plodiny*: veľa obilia a znamenité víno. — *Cesta premávky*: juho-východnia, prešporsko-krakovská a povážska železnica; Dunaj a Váh.

Medzi malým a veľkým dunajom je ostrov *Čalóköz* s mestkami *Šamorín* a *Vajka*; *Čalóköz* je veľmi úrodný. —

2. Cestujeme-li z prešporskej stolice k severo-východu, prideme do *nitranskej* stolice. Táto stolica je na 100 □ míl rozsiahla; jej pôda je hornatá, južne plochá, preto ale úrodná. Značnejšie miesta sú: *Nitra*, mto. biskup, gymnasium; okolie má veľmi úrodné. Mesto toto je veľmi staré, bo keď Maďari do Uhier prišli, už stála Nitra. Kráľ *Svatopluk* má byť v Nitre pochovaný; aj sv. *Method* biskup tam býval.

Skalica, mto., kláštor františkánsky, milosrdných bratov nemocnica. *Nové-Zámky*, mko. gymnasium, kláštor františkánsky. *Piešťany*, mko., teplé kúpele. *Šaštín*, mko., sem ročíte sta tisíce ľudu k zázračnému obrazu preblahoslavenej Panny Marie putuje. *Senica*, mko. veľký obchod. *Smrdáky*, ded. kúpele.

Obyvatelia tejto stolice sú zväčša Slováci; zaoberajú sa roľníctvom, drevokupectvom, priemyslom a ovčiarsťvom; je ich spolu 361.000. —

Cesta premávky: juho-východnia železnica a Váh. — *Vody*: Váh, Morava a Nitra. —

Hory: *Karpaty*.

3. Cestujeme-li z nitranskej stolice k severu, prideme do stolice *trenčanskej*. Táto stolica je na 80 □ m. rozsiahla; jej pôda je hornatá. Značnejšie miesta sú *Trenčín*, za času sv. Štefana na hodnosť mesta povýšené,

gymnasium. *Žilina*, mko., gymn., železničná stanica. Z tohoto okolia pochádzajú drotári. *Beckov*, mko., kyslé víno. *Teplíce*, ded., svetochýrne kúpele. *Ilava*, mko., pevnosť s trestnicou. *Rajec*, mko., červený kordován a kúpele.

Obyvatelia tejto stolice sú Slováci; zaoberajú sa: priemyslom, drevokupectvom, súkeníctvom a drotárstvom; je ich spolu 250.000. —

Hory: *Tatry*, *Karpaty*. — *Vody*: *Váh*. — *Váh* na dvojno rozdeluje túto stolicu. Čarokrásnou ju činia *povážska* dolina, a vedľa tejto po vrchoch na husto čumiacce staré zámky. —

Cesta premavky: *Váh* a *povážska* železnica.

4. Cestujeme-li z *trenčanskej* stolice severne, príde me do stolice *oravskej*. Stolica táto je na 36 □ míľ rozsiahla; pôdu má hornatú. Značnejšie miesta sú: *Dolný-Kubín*, mko., veľká knižnica. *Tvrdošín*, mko., dorábanie plátna. *Trstená*, mko., gymnasium. *Orava*, ded., veľký a chýrečný hrad. *Jaseňova*, ded. chýrny syr. *Zuberec*, ded. železné bane.

Obyvatelia sú výlučne Slováci; zaoberajú sa: pláteníctvom, drotárstvom, sklenárstvom; je ich spolu 85.000.

Hory: *Tatry* a *Beskydy*; východné vysoká *Tatry*. — *Podnebie*: studené, ale zdravé. — *Vody*: *Váh* a *Orava*. — *Oravské* okolie je čarokrásne, o čom aj nasledujúca žiacka pieseň svedčí!

Orava, *Orava*, hortus violarum;
o beata krajina, fons deliciarum! — *Alebo*:

Orava, *Orava*, uslechtilý kraju,
od kedy po tebe túžby vo mne hrajú!

Ani sa slávici na jar tak netešia,
jak tešíme sa my zo tvojho prístrešia!

5. Cestujeme-li z oravskej stolice k juho-západu, prideme do *turčianskej* stolice; táto stolica je na 21 □ m. rozsiahla; podobá sa veľkej zahrade; pôdu má úrodnú, horami obkľúčenú. Značnejšie miesta sú: *Svätý Martin*, mko., účastinná slov. kníhtlačiareň; vydavateľstvo viac slov. novín; *Matica Slovenská*, založená r. 1863. *Kláštôr*, mko., slovensko-katolícke samostatné gymnasium, ktoré sa z milodarov udržuje. *Štubňa*, ded. svetochýrne kúpele.

Obyvatelia tejto stolice sú čistí Slováci; zaoberajú sa roľníctvom, ovčiarstvom, a drôtárstvom; je ich spolu 45,000.

Hory: veľká Tatra. — *Podnebie* studené. — *Vody*: Váh a Turiec. — *Cesta premávky*: Váh a vrutecko-kremnická železnica.

6. Od turčianskej stolice východne rozprestiera sa *liptovská* stolica. Táto je na 39 □ m. rozsiahla; jej pôda je hornatá. Značnejšie miesta sú: *Svätý Mikuláš*, mko., *Rúžomberok*, mko., zrúcaniny hradu *Likava*, v ktorom *Ján Korvin* býval. *Hrádok*, mko., hospodárska škola, železiarne. *Sv. Ján*, ded. v krypte pod kostolom mrtvole uschnú. *Hybby*, mko., ulice tohoto mestečka majú biblické mená; jako: *Jericho*, *Samaria*, *Bethlehem*, atď. *Korytnica*, ded. chýrečné kúpele.

Obyvatelia tejto stolice sú Slováci, zaoberajú sa baníctvom, ovčiarstvom, železným a strižným tovarom a sklenárstvom; je ich spolu 80.000. —

Hory: vysoká Tatra s končiarom *Kriváň* a juho-západne Fatra. — *Podnebie* má studené. — *Voda*: Váh, Lúčky. — *Cesta premávky*: Váh a povážska železnica.

V Rúžomberku sa láme čierny mramor, a na viac miestach sa kopé zlato, srebro a mosadz. Liptovský syr je chýrečný. Demenová jaskyňa.

Cestujeme-li z liptovskej stolice južne, prideme do stolice *zvolenskej*. Táto stolica je na 50 □ míľ rozsiahla; jej pôda je hornatá, v dolinách úrodná. Značnejšie miesta sú: *Baňská Bystrica*, mto., biskup, gymnásium, mnišky. *Brezno*, mto., znamenitá brindza. *Ľubietova*, *Zvolen* a *Krupina*, baňské mestá. *Slovenská Ľupča*, mko., starý hrad. *Špania Dolina*, kráľ. dielna, cementová voda ktorá železo za 2—3 týždne obráti v meď. *Detva*, mko., chýrne ovčiarstvo. *Sliach*, svetochýrne kúpele.

Obyvatelia tejto stolice, vyjmúc pár nemeckých osád, sú Slováci; zaoberajú sa baníctvom, železiarstvom prachiarstvom, ovčiarstvom a priemyslom; je ich spolu 104.000. —

Hory: veľká Tatra. — *Voda*: Hron a Bystrica. — *Cesta premávky*: Hron a lučensko-zvolenská železnica.

8. Od zvolenskej stolice juho-západne sa rozprestiera *tekovská* stolica. Táto stolica je na 46 □ m. rozsiahla; jej pôda je hornatá, ale dosť úrodná. Značnejšie miesta sú *Kremnica*, mto., tu sa razá kremnické dukáty. *Moravce*, mko., stoličný úrad. *Nová Bána*, mto., kameňolom, z ktorého sa dorábajú mlynské kamene. *Levice*, mko., gymnásium. *Svätý Kríž*, mko., tu sídli biskup baňsko-bistrický. *Skleno*, ded. kúpele.

Obyvatelia sú miešaní: Slováci, Maďari a Nemci. Zaoberajú sa: baníctvom, roľníctvom a priemyslom; je ich spolu 138.000. —

Hory: Fatra. — *Povetrie* je severne nezdravé. — *Voda* je rieka Hron. — V kremnických baniach sa veľa zlata sriebra kope. — *Cesta premávky*: Hron a zvolensko-vrútecká železnica.

9. Cestujeme-li z tekovskej stolice východne, prideme do *hontianskej* stolice. Stolica táto je na 44 □ m.

rozsiahla, hornatá, v dolinách úrodná. Pamätihodnejšie miesta sú: *Štiavnica*, mto., baňská a lesnícka akadémia, najväčšie bane na zlato a srebro; v celej krajine najkrajšia kalvarijská; tu sa robia obľúbené fajky „štiavničky“. Štiavničania robia cez leto výlety na vysokú horu *Sytno*. *Pukanec*, mto. už pod III. *Bélom*, r. 1180. malo toto mesto bane. *Šahy*, mko., stoličný úrad. *Füzeš* *Darmaty*, ded. znamenitý doháň.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní: Maďari, Slováci a Nemci. Zaoberajú sa: roľníctvom, vinarstvom a baníctvom; je ich spolu 113.000. —

Hory: veľká Fatra. — *Vody*: Dunaj a Ipoľ. — *Cesta premávky*: Dunaj.

10. Od hontianskej stolice juho-západne leží stolica *ostrihomská*. Táto stolica je len na 19 □ míľ rozsiahla; jej pôda je plochá a preto úrodná, len južne je hornatá. *Trebárs* je táto stolica malá, pre katolíkov je významná; v jej hlavnom meste *Ostrihome*, prebýva ich najvyšší kňaz, Jeho kn. Svetlosť p. *Ján Šimor*, spolu prímaš krajiny uhorskej. V tomto meste je najväčší kostol, nad Dunajom na vrchu vystavený, pod menom *ostrihomská Bazilika*; je tu seminár, gymnasium, pripravovňa. *Sv. Štefan*, prvý kráľ uhorský sa narodil v *Ostrihome*. *Párkaň*, mko., pri v toku Hronu do Dunaja; tu boli turci r. 1683. na hlavu zbití. *Šütö*, ded. červená a zelená bridlica.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní: Maďari, Slováci a Nemci. Zaoberajú sa roľníctvom, kupectvom, baníctvom a vinarstvom; je ich spolu 66.000.

Hory: *Vérteše*. — *Vody*: Dunaj a Hron. —

Cesta premávky: juho-východnia železnica, Dunaj a Hron.

Plodiny: znamenité víno, uhlie, mramor a v *So*be granit.

11. Cestujeme-li z ostrihomskej stolice k severo-východu, prídeme do *novohradskej* stolice. Rozsiahlosť tejto stolice obnáša 77 □ míľ; jej pôda je zväčša rovná a úrodná. Znamenitejšie miesta sú: *Ďarmoty*, mko., dievčenský ústav anglických panien. *Lučenec*, mko., pripravovňa. *Gáč*, mk., cukráreň a sukeníctvo. *Filakov*, mko., zrúcaniny starého hradu.

Obyvatelia tejto stolice sú miešani: Maďari, Slováci a Nemci. Zaoberajú sa: roľníctvom, vinarstvom, ovocinárstvom, kupectvom a baníctvom; je ich spolu 200.000.

Hory: Čerhát. — *Voda*: Ipoľ, Dunaj a Zadva. — *Plodiny*: veľa obilia, vína a ovocia. V Šalgotarjáne kamené uhlie. —

Cesta premávky: pešť-lučenská železnica.

12. Cestujeme-li z novohradskej stolice južne, prídeme do *peštianskej* stolice. Táto stolica je na 194 □ míľ. rozsiahla; jej pôda je severne hornatá, kde tu piesočnatá, ináče úrodná. Značnejšie miesta sú: *Pešť-Budín*, hlavné mesto Uhorska, veľa vzdelávacích ústavov; v Pešti sa uhorský kráľ korunuje. Pešť-Budín je s reťazovým mostom spojený. V Pešti sa vydržiava snem krajinský; v Budíne sú dva hrady, v jednom je kráľovský palác. *Kaloča*, mto., arcibiskup, gymnasium. *Kečkemét*, najväčšie mesto v krajine. *Gödöllő*, mko., kráľovský palác, ktorý krajina svojmu milovanému kráľovi, *Fraňovi Jozefovi I.* čo znak lásky a oddanosti zakúpila. *Vacov*, mto., ústav hluchonemých. *Vyšehrad*, mko., nad ktorým je toho samého mena starý hrad.

Obyvatelia tejto stolice sú miešani: Maďari, Slováci, Nemci a Srbi. Zaoberajú sa roľníctvom, ovocinárstvom, vinarstvom, dochovávaním lichvy, remeselníctvom, priemyslom a kupectvom; je ich spolu 780.000. —

Hory: Pilišské hory a Čerhát. *Vody*: Dunaj, Tisa a Zadva.

Plodiny: budínske červené víno a kečkemétske jablká. — Budínske kúpele sú chýrečné. — *Ostrov*: Čepel a ostrov Sv. Ondreja. — Okolie Budína a Gődölla je krásne.

Cesta premávky. Dunaj, Tisa, juho-východnia a iné železnice.

13. Ideme-li z peštianskej stolice rovno k juhu, prideme do *báčbodrogskej* stolice. Táto stolica je na 178 □ míľ rozsiahla, jej pôda je veľká rovina a veľmi úrodná. Znamenitejšie miesta sú: *Sobotice*, mto., má veľký a úrodný chotár. *Zombor*, mto., stoličný úrad. *Nový Sad*, mto., sídlo grécko nesjednoteného biskupa. *Baja*, mko., veľký obchod. *Báčka*, mko., tu založil sv. Štefan, biskupstvo, teraz je s kaločským arcibiskupstvom spojené. *Zenta*, mko., tu zbil knieža *Eugen* turkov, r. 1697. Pamiatka víťazstva sa 11. sept. slávi.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní: Maďari, Slováci, Nemci, Srbi a Rusíni. Zaoberajú sa: roľníctvom, vínarstvom, dochovávaním lichvy, rybárstvom a ovocinárstvom; je ich spolu 580.000.

Vody: Dunaj, Tisa a Fraňov prieplav. —

Plodiny: pšenica, apatiínske konope a sobotické jablká. —

Cesta premávky: dolňozemská železnica, Dunaj, Tisa a Fraňov prieplav.

Okolo týchto stolíc tečie rieka Dunaj, pretože sa ale tieto stolice pred touto riekou nachádzajú, menujú sa jedným slovom Preddunajským okolím. — Okolie toto je na 1066 □ m. rozsiahle, počíta 13 stolíc a 3,557.700 obyvateľov.

Ja som sa narodil v Preddunajskom okolí (?).

b.) Zadunajské okolie.

1. Cestujeme-li z mesta Prešporku rovno k juhu, jaknáhle rieku Dunaj a Čalóköz prejdeme, prideme ku potoku *Lajtha* (Litava), za týmto potokom je *mošoňská* stolica. Mošoňská stolica má len 33 □ míľ, jej pôda je plochá, len západne je čiastočne hornatá; ináče veľmi úrodná. Pamätihodnejšie miesta sú: *Staré Hradý*, mko., stoličný úrad, krajinská hospodárska škola. *Mošoň*, mko., obchod s obilím a lichvou. *Rading* ded., tu sa narodil List.

Obyvatelia tejto stolice sú: Maďari, Nemci a Chorváti; zaoberajú sa roľníctvom a dochovávaním lichvy; je ich spolu 75.000. —

Hory: *Lajtha*. — *Vody*: Dunaj, *Lajtha* a *Rabca*. Neziderské jazero. —

Cesta premávky: juho-západnia železnica a Dunaj.

Cestujeme-li z mošoňskej stolice k juho-západu, prideme do *šoproňskej* stolice. Táto stolica je na 57 □ m. rozsiahla; jej pôda je hornatá, ale úrodná. Značnejšie miesta sú: *Šoproň*, mto., gymnasium, bane na uhlie. *Železné Mesto*, mto., krásna kalvária. Tu žil a pracoval Joz. Haydn., slávny hudobný skladateľ cirkevný, komorný a divadelný. Do mesta tohoto nábožní kresťania putujú. *Rust*, mto., chlubí sa v celom svete obľúbeným vínom a ovocím. *Letting*, ded. znamenitý dohán.

Obyvatelia sú: Maďari, Nemci a Chorváti. Zaoberajú sa roľníctvom, vinarstvom, priemyslom a kupectvom; je ich spolu 232.000.

Hory: *Lajtha* čili *Litava*. *Vody*: *Litava*, *Rába* a *Rabca*.

Cesta premávky: šoproň-kanižská železnica.

3. Cestujeme-li zo šoproňskej stolice k východu, prídeme do *rábskej* stolice. Táto stolica je na 24 □ m. rozsiahla, jej pôda je východne hornatá, západne plochá; ináče je veľmi úrodná. Značnejšie miesta sú: *Ráb*, mto., biskup, gymnasium, dva kláštory, kapitulský kostol, ktorý sv. Štefan vystaviť dal. *Sv. Martin*, mko., od sv. Štefana založené benediktínske opátstvo, bohatá knižnica.

Obyvatelia tejto stolice sú miešani, najviacej je ale Maďarov. Zaoberajú sa roľníctvom, priemyslom a kupectvom; je ich spolu 105.000.

Hory: Bakoň. — *Vody*: Dunaj, Rába a Rabca.

Cesta premávky: Dunaj, Rába a juho-západnia železnica.

4. Cestujeme-li z rábskej stolice k severo-východu, prídeme do *komárňanskej* stolice. Táto stolica je na 51 □ m. rozsiahla, jej pôda je hornatá, len na severu plochá. Značnejšie miesta sú: *Komárno*, sl. kr. mto., pri vlivu Váhu do Dunaja, nedobitná vojanská pevnosť. *Kráľ Ladislav V.* sa tu narodil. *Tata*, mko., starý hrad, v ktorom sa Matias kráľ bavieval. *Starý Seň*, mko., tu sa narodili r. 1701. dvojčence, Judita a Helena, tieto boly chrbtama zrastlé a žily 21 rokov; po smrti jednej, zomrela hneď aj druhá. *Nesmél*, ded., znamenité víno. *Baj*, ded., tu vidno na 2150 okoví veľký sud.

Obyvatelia tejto stolice sú miešani; Maďari, Slováci a Nemci. Zaoberajú sa roľníctvom, vinarstvom, priemyslom, kupectvom a lichvou; je ich spolu 144.000.

Hory: Vérteše a Bakoň. — *Vody*: Dunaj, Váh a Nitra.

Východnia čiastka Čalóközu v tejto stolici leží. —

Cesta premávky: Dunaj a Váh; juho-východnia a juho-západnia železnica. —

Plodiny: nesmélske víno, veľko-mederské španielske ovce (merino), baboňnské kone a almášsky mramor.

5. Južne od komárňanskej stolice sa rozprestiera *belohradská* stolica. Táto stolica je na 72 □ m. rozsiahla; jej pôda je severne a severo-západne hornatá, inde plochá, v celej krajine snáď najúrodnejšia. Pamätihodnejšie miesta sú: *Belohrad*, mto., 6 katolíckych kostolov, biskup, v kostele *Panny Marie* až po I. *Ferdinanda* korunovali, a po *Zápolu* pochovávali kráľov. *Bodajk*, mko., sem veľa kresťanov putuje. *Moha*, kyselá voda a *Mór*, znamenité víno.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní: Maďari Slováci a Nemci. Zaoberajú sa roľníctvom, kupectvom a priemyslom; je ich spolu 200.000.

Hory: Véртеše a pilišské vrchy. — *Vody*: Dunaj, velenské jazero. —

Cesta premávky: Dunaj, budín-belohradská a juho-západnia železnica.

6. Cestujeme-li z belohradskej stolice k západu, prídeme do *vesprímskej* stolice. Táto stolica je na 74 □ m. rozsiahla, jej pôda je zväčša hornatá, ale roviny úrodné. Značnejšie miesta sú: *Vesprím*, mto., biskup, gymnasium. *Pápa*, mko., kláštor milosrdných. *Palota*, mko., 5 kostolov, sirotár, starý hrad, v ktorom sa *Matúš I.* rád zdržoval. *Tuškeráv*, mko., na vrchu Šomló, so svetochýrnym vínom. *Zirc*, mko., v bakoňských horách, opátstvo cistercitov. *Bakoňbél*, deň, od sv. Štefana založené opátstvo benediktinov. *Urkút*, *Česká* a *Nemecká-Baňa*, sklenné hute.

Obyvateľstvo tejto stolice je miešané, Maďari, Slováci, Nemci a Chorváti. Zaoberajú sa zväčša s dreveným tovarom, vínom a remeselníctvom; je ich spolu 202.000.

Hory: Bakoň. — *Vody*: Blatňa, Šijó Tapolca a Marcal. — *Podnebie* je v Bakoni chladné. —

Plodiny: svetochýrne šomlavské víno. —

Cesta premávky: juho-západnia železnica.

7. Cestujeme-li z vesprámskej stolice, k západu, prídemo do železnej stolice. Táto stolica je veľmi ľudnatá, obnáša 88 □ míľ; jej pôda je hornatá, ale veľmi úrodná. Značnejšie miesta sú: *Kamenec*, (Sombathel) sl. kr. mto., biskup, tri kláštory, gymnasium. *Kisek*, (Kóseg) mto. gymnasium. *Tarca*, ded., kúpele. *Pinkafeld*, mko., pekná kalvárija.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní: Maďari, Nemci, Chorváti a Slovinci. Zaoberajú sa roľníctvom, priemyslom a kupectvom; je ich spolu 334.000.

Vody: Mura, Rába, Rabica a Marcal. — *Plodiny*: kamenecké ovocie; v boroštianskych baňách sa kope zlato, srebro, mosadz a syrka.

Cesta premávky: šoproň-kanižská železnica.

8. Cestujeme-li zo železnej stolice k juhu, prídemo do *zalaďskej* stolice. Táto stolica je na 85 □ míľ rozsiahla, hornatá ale úrodná. Pamätihodnejšie miesta sú: *Egerseg*, mko., stoličný úrad. *Kesthel*, mko., grófom *Jurajom Festetičom* r. 1798. založená hospodárska škola. *Füred*, ded., kyselá voda je v celej Europe známa. *Tihañ*, ded., benediktínske opátstvo I. *Ondrejom* založené; svetochýrna ozvena. *Šümeg*, mko., kláštor františkánsky.

Obyvatelia tejto stolice sú skoro samí Maďari, nachodia sa ale aj Nemci, Slovinci a Chorváti. Zaoberajú sa: roľníctvom, vínarstvom, kupectvom; je ich spolu 335.100.

Vody: Dráva, Mura a Zala. — *Jazero*: Blatonské. — *Podnebie* má veľmi zdravé. — Füredské kúpele sú prvé v našej vlasti. — V tejto stolici vidno veľa golvatých ľudí.

Cesta premávky: juho západnia, šoproň-kanižská a pätikostoly-kanižská (moháčska) železnica. —

9. Cestujeme-li zo zalaďskej stolice juho-východne, prideme do *šomoďskej* stolice. Táto stolica sa na 114 □ míľ rozprestiera, jej pôda je menej hornatá, a veľmi úrodná. Značnejšie miesta sú: *Kapošvár*, mko., stoličný úrad, gymnasium. *Sigetvár*, mko., známe z r. 1566., keď sa gróf *Mikuláš Zrini*, proti *Solimanovi II.*, ktorý 200.000 vojska mal, údatne bránil, až konečne, keď nepriateľ hrad podpálil, so 600 chlapmi spravil útok a hrdinskú smrť podstúpil. *Šomodvár*, ded., pozostatky hradu v ktorom sa *Kupa*, nepriateľ kresťanov zdržoval, ktorého sv. *Štefan* premohol. *Sulok*, mko., veľa dobrého doháňu.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní, zväčša ale Maďari, nachodia sa tam Slováci, Nemci, Slovinci, Chorváti a Srbi. Zaoberajú sa roľníctvom vínarstvom, lichvou a priemyslom; je ich spolu 290.000.

Vody: Dráva, Mura, Kapoš, Koppán a Šió. —
Jazero: Blatonské. —

Cesta premávky: juho-západnia a kaniža-pätikostolská (moháčska) železnica.

10. Cestujeme-li zo šomoďskej stolice k severo-východu, prideme do stolice *tolňanskej*. Táto stolica je menej hornatá, východne plochá a veľmi úrodná. Jej priestor obnáša 63 □ míľ. Značnejšie miesta sú: *Seksárd*, mko., stoličný úrad, chýrečné červené víno. *Tolna*, mko., dohán a šafrán, krásny katolícky kostol. *Váralja*, (Podhradie) ded., kamené uhlie. *Hódész* a *Boňhád*, znamenitý dohán.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní: Maďari, Slováci a Nemci. Zaoberajú sa: roľníctvom, vínarstvom, priemyslom a kupectvom; je ich spolu 225.000.

Vody: Dunaj, Blatnica, Kapoš, Koppán a Šió. —
Dunaföldvárski hrnčiari a pakšskí tkáči sú chýreční.

Cesta premávky: Dunaj.

11. Cestujeme-li z toľňanskej stolice k juhu, príde-
me do *baraňanskej* stolice. Táto stolica je na 91 □
míl rozsiahla, jej pôda je plochá, severne hornatá, ináče
veľmi úrodná. Pamätihodnejšie miesta sú: *Pätkostoly*,
mto., biskup, gymnasium, mníšky, knižnica, akademia.
Moháč, mko., každému známe, že r. 1526. pod kráľom
Ludvikom II., turci nad uhorským vojskom zvíťazili;
kráľ s vodcami padol a krajinu 150 rokov pustošili.
Péčvárad, mko., v krásnom okolí, kameňolom, kamené
uhlie, víno a ovocie. *Villán*, deň., svetochýrne víno.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní: Maďari, Chor-
váti, Srbi a Nemci. Zaoberajú sa: roľníctvom, vínarstvom
lichvou, priemyslom, kupectvom a baníctvom; je ich spo-
lu 285.000.

Hory: Mečekhát. —

Vody: Dunaj, Dráva a Karačica. —

Cesta premávky: Dunaj a Dráva, päťkostoly-moháč-
kanižská železnica.

Ponevác sa tieto stolice nachádzajú za Dunajom,
preto sa ony jedným slovom *Zadunajským* okolím menujú.

---

c) Predtiské okolie.

1. Cestujeme-li z pešťanskej stolice východne, prij-
deme do *hevešskej* stolice. Táto je na 120 — m. roz-
siahla, zem má úrodnú; rodia sa v nej znamenité dyne.
Do tejto stolice siahajú *Karpaty*, menované hory *Matra*.
Znamenitejšie miesta sú: *Jáger*, mto., stoličný úrad, ar-
cibiskup, 5 kláštorov, hvezdáreň, gymnasium, kat. prae-
parandija, znamenité červené víno. Sú tu zrúcaniny sta-
rého hradu, v ktorom sa r. 1552. *Štefan Dobó* proti tur-
kom údatne bránil. *Döndöš*, mko., u päty Matry, kláštor
františkánsky od Báthory-ho založený. *Solnok*, mko., sol-

ný sklad a obchod s karpatským drevom. *Verpelét*, *Debrő*, a *Hatvan*, svetochrny doháň.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní, zväčša ale Maďari. Zaoberajú sa roľníctvom, vinarstvom, dochovávaním dobytká, rybárstvom a priemyslom; je ich spolu 333.000. Za cestu premávky slúži Tisa a hatvan-miškolcká a tiská železnica. Vody: Tisa a Zadvá.

---

2. Cestujeme-li zo stolice hevešskej severne, príjeme do stolice *boršodskej*. Táto stolica je hornatá, ale úrodná zvlášte juho-východne. Všetko je v nej: obilie, víno, lichva, ba aj železo, oceľ, mramor. Stolica táto je na 65 □ m. rozsiahla. Hlavnéjšie miesta sú: *Miškovec*, mko., stoličný úrad, gymnasium. *Dióš-Dör*, mko., vytečené železo a oceľ, sklenné hute a papiereň. *Ónod*, mko., neďaleko bol *Béla IV.* r. 1241. od *Mongolov* zbitý; ale aj Turci tu boli r. 1582. na hlavu porazení.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní: Maďari, Slováci a Nemci. Zaoberajú sa: roľníctvom, vinarstvom a priemyslom; je ich spolu 200.000. Za cestu premávky slúži *Tisa*, *Šajó* a *Hernád*, horňo-tiská a hatvan-miškolcká železnica.

---

3. Cestujeme-li z boršodskej stolice rovno k severu, príjeme do najmenšej stolice Uhorska, menom *torňanskej*. Táto stolica má len 10 □ m. je veľmi hornatá, a preto neúrodná. Znamenitejšie miesta sú: *Torňa*, mko., so stoličnou vrchnosťou. *Silice*, ded., s veľkou jaskyňou, menom *Lednica*, kde voda v lete mrzne, v zime letnie.

Torňanský rybník má tú prirodzenú zvláštnosť, že nikdy nezamrzne.

Obyvatelia Maďari a Slováci sa so železným priemyslom zaoberajú; je ich spolu 24.000. Cez túto stoličú tečie *Bodva*, *Torna* a *Jolšva*. —

4. Cestujeme-li z torňanskej stolice východne, príjeme do *abaujvárskej* stolice. Táto stolica je na 52 □ m. rozsiahla; pôdu má hornatú, južná čiastka je úrodná, severnia chudobná. Hlavnéjšie miesta sú: *Košice*, mto., pri potoku *Hernád*, stoličný úrad, gymn., biskup, veľký kostol so 17 oltármi, kat. praeparandija. *Veľká Ida*, mko., známa z r. 1557. keď *Zápoľa* upotrebil k delostrelbe cigánov, a z r. 1650. keď tu držali židia snem v záležitosti príchodu *Messiáša*.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní: Maďari, Slováci, Nemci a Rusíni. Zaoberajú sa vinarstvom, priemyslom, kupectvom, baníctvom a roľníctvom; je ich spolu 170.000. Za cestu premávky slúži *hornô-tiská* a *košicko-bohuminská* železnica. Znamenity je v tejto stolici *jásovský* mramor, *sántovský* doháň a *hedálské* víno. Cez túto stolicu tečie *Hernád*, Bodva a Ida.

5. Od abaujvárskej stolice sa rosprestiera severozápadne *spišská* stolica. Táto stolica je na 66 □ m. veľká, jej pôda je menej úrodná, pretože medzi najvyššími vrchami leží, ktoré sú večitým snahom pokryté. Hlavnéjšie miesta sú: *Levoča*, mto., stoličný úrad, kat. a evanj. gymn. *Kéžmarok*, mto., pozostatky starého hradu rodiny Tököľovskej. *Smolník*, komorské mko., má bane na srebro a meď. *Spišské Podhradie*, mko., kat. praeparandija, v blízkosti je biskupská rezidencia. Toto biskupstvo, pod menom spišské biskupstvo, založila *Maria Terezia*.

Hory tejto stolice sa menujú *Tatrami*, ich najvyšší končiar je končiar *lomnický* a *gerlachský*.

Obyvatelia tejto stolice sú Slováci, nachádzajú sa ale aj Nemci, ktorí r. 1143 pod kráľovnou *Helenou* a jej synom *Gejzom* II. sa sem dostehovali; je ich spolu 175.000. Zaoberajú sa baníctvom, priemyslom a kupectvom. Vyznačujú sa aj s tkánim plátna. Jako prirodzená zvláštnosť zasluhuje spomenutia smolnícka minerálna

voda, ktorá železo v mosadz premeňuje. Známy je podolínsky biely mramor. V tejto stolici sú aj bane na zlato, srebro, železo a mosadz.

Potoky: Hernád a Poprad, tento posledný tečie k severu.

V tejto stolici je tých 16 miest, ktoré kráľ *Žigmund* r. 1412. poľskému kráľovi *Vladislavovi* za 150.000 dukátov založil, a ktoré teprv *Maria Terezia* r. 1772. vymenila. Cesta premávky: *košicko-bohuminská* železnica.

---

6. Cestujeme-li zo spišskej stolice východne, prídeť do *šarišskej* stolice. Táto stolica je na 65 □ m. rozsiahla, jej pôda je stredne úrodná. Znamenitejšie miesta sú: *Prešov*, mto., stoličný úrad, gymn., väža chrámu sv. Mikuláša je na 216 stôp vysoká. Pamätihodný je od r. 1687. od Maďarov menovaný, „*krvavý súd*“, jehožto predsedom bol *Caraffa*. *Bardiov*, skoro najstaršie mesto v krajine, bo už za času *Árpádov* stálo. *Slaná*, mko., so soľnými baňami, ktoré už r. 1572. boly vynaleznuté.

Obyvatelia tejto stolice sú Slováci a zaoberajú sa roľníctvom, priemyslom a kupectvom, je ich spolu 178.000.

Stolica táto leží medzi *Tatrami* ktoré sú nám pod menom *lesnatými Karpatmi* známe.

Soľ, kúpele, kyslá voda (*Cigelka*) a opál sa tu nachádzajú.

Potoky: Hernád, Tarca a Tapoľ.

---

7. Ideme-li zo šarišskej stolice juho-východne, prídeť do *zemplínskej* stolice. Táto stolica je na 108 □ rozsiahla; jej pôda je stredne úrodná. Hlavnéjšie miesta sú: *Ujhel*, mko., so stoličnou vrchnostou. *Tokaj*, mko., starý hrad, viac kostolov, soľný sklad. *Zemplín*, mko., od zpusťošeneho hradu dostala táto stolica svoje meno.

Obyvatelia tejto stolice sú miešani: Maďari, Slováci a Rusíni; zaoberajú sa roľníctvom, vínarstvom, remeselníctvom a baníctvom; je ich spolu 290.000. V tejto stolici sú *lesnaté Karpaty*, a známe tokajské víno, ináč aj *hedálskym* menované.

Rieky: Tisa, Šajó, Hernád, Bodrog, Latorca a Ung. *Cesty premávky* sú: horňo-tiská a severo-východnia železnica a Tisa.

8. Cestujeme-li zo zemplínskej stolice k východu, prídeť do *ungvárskej* stolice. Táto stolica je na 59 □ m. rozsiahla; jej pôda je dosť úrodná, trebárs je hornatá; rodí sa v nej veľa dobrého vína. Znamenitejšie miesta sú: *Ungvár*, mko., stoličný úrad, starý hrad, ktorý už v 9-tom stolytí stál, teraz býva v ňom biskup munkácky; keď prišli Maďari do Uhier, tento hrad prvý zaujali. Je tam viac kostolov, gymnasium, kyslá voda a kúpele. *Sobránec*, ded., syrkové a slané kúpele.

Obyvatelia tejto stolice sú miešani: Slováci, Maďari a Rusíni; zaoberajú sa so železným tovarom, roľníctvom a vínarstvom; je ich dohromady 130.000. Známejšia plodina je sereďňanské biele víno. V tejto stolici sú *lesnaté Karpaty*. *Podnebie* medzi vrchami je studené (chladné). *Rieky* sú: Tisa, Latorna a Ung.

9. Cestujeme-li z ungvárskej stolice k juho-východu, prídeť do *beregskej* stolice. Rozsiahlosť tejto stolice obnáša 65 □ m., pôda je severne hornatá a preto neúrodná, južne rovná a úrodná. Hlavnejšie miesta sú: *Munkáč*, mko., stoličný úrad, biskup, gymnasium. V blízkosti mesta je na 240 stôp vysokej skale, r. 1360. od *Keridloviča* vystavený hrad. *Helena Zríni*, manželka *Tököliho*, sa v ňom údatne bránila proti turkom. Hovorí sa, že toto mesto dostalo svoje meno od Maďarov, keď prišli do Uhier. *Beregsás*, mko., dobré víno, veľa obilia a zelenín sa tu rodí.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní: Slováci, Maďari, Nemci a Rusíni, ich počet sa udáva na 160,000.

Rieky: Tisa a Latorca. Znamenitá kyslá voda a kúpele. Aj do tejto stolice siahajú *lesnaté Karpaty*.

10. Cestujeme-li zo spišskej stolice južne, pridáme do *gömörskej* stolice. Rozsiahlosť tejto stolice obnáša 76 □ m.; stolica táto je hornatá, ale predca úrodná. Pamätihodnejšie miesta sú: *Rimavská Sobota*, mko., stolický úrad. *Rožnava*, mto., biskup, 4 kostoly, gymnasium, veľký priemysel, hlavne so železom, meďou, živým srebrom, mädom a voskom. *Štitník*, mko., znamenitý doháň. *Gömör*, mko., čerešňová hora so znamenitými čerešňami. *Kobeliarov*, ded., tu sa narodil P. J. Šafárik. *Agtelek*, ded., najvätsia kapalcová jaskyňa vo svete.

Do tejto stolice siaha skupenina Karpatov, pod menom *Fatra*. Najvyššie vrcholy tejto skupeniny sú *Ďumbier*, a *Ráčkova* na 6500', a *Kráľová Hora* na 5000', vysoké.

Obyvatelia sú miešaní: Slováci, Maďari a Nemci; zaoberajú sa priemyslom, baníctvom, vínarstvom a roľníctvom; je ich spolu 180,000. Znamenitejšie plodiny sú: doháň; z rožnavských a dobšinských baní zlato, srebro, železo, mosadz a živé srebro. Rožnavčania kupčia mädom, voskom, pokrovcami a haleniskom. Je v tejto stolici aj veľa železiareň.

Potoky: Šajó, Rimava a Hron.

Okolo týchto stolíc tečie rieka Tisa; a pretože sa ony pred ňou nachádzajú, preto sa jedným slovom *Predtiským okolím* menujú.

d) Zatiské okolie.

1. Kebych šiel z . . . . . rovno k východu (?), išiel bych cez známe stolice, až bych konečne prišiel do *marmarošskej* stolice. Táto stolica je na 178 □ m. rozsiahla, a poneváč je hornatá, preto je aj menej úrodná. Značnejšie miesta sú: *Siget*, mko., pri vliive Izi do Tisy, stoličný úrad, a hlavný soľný sklad. *Hust*, mko., na skale opevnený hrad. *Rónasék*, ded., nesmierne solné ložiská.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní: Maďari, Nemci, Románi a Rusíni; provádzajú baníctvo, roľníctvo a kupčia so železom a drevom; je ich spolu 220,000. V lesnatých Karpatoch stolice tejto žijú vlci, medvedi, divé svine (diváci), jeleni a srny; v horách týchto sú bohaté bane na soľ, z ktorých sa ročite výše pol milióna centov vykope. Z plodín je vychýrený viskský lan, a v Ökörmezó sa nachodí marmarošský diamant.

Podnebie je v tejto stolici chladné, ale povetrie je preto veľmi zdravé.

Rieky a potoky sú: Tisa, Visk a Veľký Ág.

2. Od marmarošskej stolice západne, leží stolica *ugočská*. Táto stolica je len na 22 □ m. rozsiahla a stredne úrodná. Značnejšie miesta sú: *Veľký Söllös*, mko., stoličný úrad, dobré víno. *Ugoča*, starý hrad.

Do stolice tejto siahajú tiež *lesnaté Karpaty*, východne je vrchovatá, ostatnie čiastky rovné, a preto aj dosť úrodná. *Podnebie* je medzi vrchmi chladné. Obyvatelia Rusíni, Maďari, Románi a Nemci zaoberajú sa vínarstvom, rybárstvom, a drevokupectvom; je ich spolu 67.500.

Tečie cez ňu rieka *Tisa* a *Tur*.

3. Cestujeme-li z ugočskej stolice južne, príjdeme do *satmárskej* stolice. Táto stolica je na 106 □ m. roz-

siahla, hornatá a močaristá, ale preto dost úrodná. Značnejšie miesta sú: *Satmár* (Satmár Németi,) mto., na brehu potoka Samoš, stoličný úrad, biskup, gymnasium. *Veľká Baňa*, mto., kat. gymnasium, bane na zlato, srebro a olovo. *Hornia Baňa*, mto., bane na zlato, srebro, meď, železo a iné kovy. *Veľký Karol*, mto., piarisské gymnasium. *Erdőd*, mko., dobré víno. *Vámfalu*, ded., syrková voda.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní: Maďari, Slováci, Rusíni a Románi; provádzajú roľníctvo, vínarstvo, ovocinárstvo a baníctvo; je ich spolu 280.500. Známe plodiny sú: čengerský doháň, erdödské a araňoš-medešské víno.

Rieky a potoky sú: Tisa, Samoš a Krasna.

Cesta premávky je severo-východnia železnica a Tisa.

4. Od satmárskej stolice južne, leží *stredno-solnocká* stolica. Táto stolica je na 39 □ m. rozsiahla, a dost úrodná. Značnejšie miesta sú: *Zilah* (Zalár), mko., stoličný úrad a dobré víno. *Taşnád*, mko., dobré víno. *Şibó*, ded., hodbabníctvo.

Obyvatelia tejto stolice sú z väčša Románi; zaoberajú sa remeselníctvom a vínarstvom; je ich spolu 120,000.

Potoky: Samoš a Krasna.

5. Cestujeme-li zo stredno-solnockej stolice južne, príjeme do stolice *krasenskej* (krasňanskej). Táto stolica má len 19 □ m.; je menej úrodná, bo aj do tejto siahajú Karpaty. Znamenitejšie miesta sú: *Silád Šomló*, mko., pri potoku Krasna, kláštor minoritský, od Št. Báthoryho vystavený; stoličný úrad, a zrúcaniny starého hradu. *Čehy*, ded., roztratenej na vrchoch vystavená; tu sa nachádza jedno hlboké jazero, jehož voda na vrchu

je teplá, dolu ale veľmi studená; pretože je jazero to neobyčajne hlboké, menujú ho „pekelným jazerom.“

Obyvatelia tejto stolice sú Románi a nečo Maďarov, všetkých spolu 62,000.

Cez túto stolicu tečie potok *Krasnú* a *Beretó*.

6. Od krásňanskej stolice juho-západne sa rozprestiera stolica *biharská*. Táto stolica je najväčšia medzi všetkými, ona je na 200 □ m. rozsiahla; východne hornatá, ale úrodná, Znamenitejšie miesta sú: *Debrecín*, po Pešti najväčšie mesto v Uhorsku, stoličný úrad, gymnásium a rozličné ústavy. Tu sa narodil maďarský básnik *Mich. Čokonay*. *Velký Várad*, krásne mesto, gymnásium, kat. a grécky biskup. Kráľ *Ladislav I.* vystavil tu kostol. Aj kardinál *Petor Pázmán*, najväčší kňaz Uhorska sa tu narodil. *Dióseg*, mko., výborné víno.

Obyvatelia tejto stolice sú miešani: Maďari (väčšina,) Románi a Rusíni; zaoberajú sa roľníctvom, vínarstvom, remeselníctvom, baníctvom, kupectvom, sklenárstvom a dochovávaním dobytka; je ich spolu 555,000. Chýrečné sú v Debrecíne koňské jarmoky.

Plodiny: diósegské a sékelhídské víno, belénešský doháň a salontaiské ošípané sú chýrečné. V Rézbáne sa zlato, srebro, mosadz, olovo a cín kopá.

Hory: Karpaty.

Vody: Čierny a rýchly Kőrös, Beretó a Ér.

Za cestu premávky slúžia: horňo-tiská, dolňo-zemská a püšpök-ladán-velko-váradínska železnica.

7. Južne od biharskej stolice sa rozprestiera stolica *zarándska*; ona je na 25 □ m. rozsiahla, a pre hory menej úrodná. Značnejšie miesta sú: *Starý Hrad* (Kőrösbaňa), mko., stoličný a baňský úrad; bane na zlato a srebro; kláštor františkánsky. *Hercegán* a *Bukarešt* dediny, bane na zlato a srebro.

Obyvatelia sú miešaní: Románi a Maďari; zaoberajú sa baníctvom a remeselníctvom; je ich spolu 63,000.

Podnebie studené. — *Potok*: Biely Kőrös.

8. Západne od zarádskej stolice leží stolica *aradská*. Táto je na 108 □ m. rozsiahla, východne je hornatá, roviny veľmi úrodné. Znamenitejšie miesta sú: *Arad*, mto., stoličný úrad, gymnásium, kat. praeparandia. *Világoš*, mko., zrúcaniny starého hradu, v ktorom bol *Siládi* zatvorený. *Radna*, mko., na sviatok *Matky Božej* mnoho ľudu do kláštora františkanského putuje.

Obyvatelia tejto stolice sú miešaní: Maďari, Románi a Nemci; zaoberajú sa roľníctvom, vínarstvom kamenárstvom, baníctvom a remeselníctvom; je ich spolu 310,000. V tejto stolici sa rodí chýrečná pšenica, a znamenité ménešské a maďarátske víno.

Potoky: Maruša, Biely a Čierny Kőrös.

Za cestu premávky slúžia: dolno-tiská a východnia železnica, a Maruša.

9. Južne z aradskej stolice príjeme do stolice *temešskej*. Táto je na 116 □ míl. rozsiahla, východne hornatá; pôda jej je veľmi úrodná. Značnejšie miesta sú: *Temešvár*, mto., pri *Bogovom* prieplave, sídlo čanádskeho biskupa, gymnásium. *Veršec*, mko., hodbabníctvo, drevokupectvo a hrnčiarstvo. *Nový Arad*, mko., chýrečná múka. *Buziáš*, ded., kúpele.

Obyvatelia sú miešaní: Maďari, Nemci a Románi; zaoberajú sa roľníctvom, vínarstvom a dochôvom lichvy; je ich spolu 360,000.

Chýrečné plodiny: pšenica a veršecké víno.

Vody: Maruša, Bega a Temeš, a prieplav Bégy.

Cesty premávky sú: juho-východnia a temešvár-aradská železnica, a prieplav Bégy.

10. Cestujeme-li z temešskej stolice východne, príde me do stolice *krašovskej*. Táto stolica je na 108 □ m. rozsiahla; trebárs je hornatá, predca je aj úrodná. Značnejšie miesta sú: *Lugoš*, mko., stoličný úrad, grécko kat. biskup, gymnasium. *Oravica*, baňské mko., hornícky súd, bane na srebro, meď a železo. V okolí tomto sa chýrečné kamenné uhlie kope. *Silha*, ded., úrodný choťár, chýrečné ovocie.

Obyvatelia sú miešaní: Nemci, Srbi, Románi a Maďari; zaoberajú sa roľníctvom, baníctvom, a so železným továrom; je ich spolu 260.000.

Potoky: Maruša, Béga, Temes a Dunaj; tento sa stolice tejto len v malej čiastke dotýka.

V horách je veľa srn, vlkov a divákov.

11. Cestujeme-li z temešskej stolice západne, príde me do *torontálskej* stolice. Táto stolica je na 132 □ m. rozsiahla; jej pôda je veľmi úrodná. Pamätihodnejšie miesta sú: *Veľký Bečkerek*, mko., stoličný úrad, mnoho pekných kostolov. *Veľký Svätý Mikuláš*, mko., hospodárska škola. *Veľká Kikinda*, mko., ovčiarstvo a hodobabníctvo. *Periamoš*, mko., chýrečné roľníctvo a dochovávanie koní.

Obyvatelia sú miešaní: Maďari, Slováci, Nemci, Srbi a Bulhari; zaoberajú sa roľníctvom a dochovávaním lichvy; je ich spolu 413,000.

Pôdu má plochú a veľmi úrodnú; chýrečná je v tejto stolici pšenica, ktorej sa tu nesmierne množstvo rodí.

Rieky a potoky: Tisa, Maruša, Béga, Temeš a Aranka. *Prieplavy*: Béga a Beršava. *Jazero*: Allibunári.

Cesty premávky sú: juho východnia železnica, Tisa, Maruša; potok a prieplav Béga.

12. Cestujeme-li z torontálskej stolice severne, teda cez Marušu, prideme do *čanádskej* stolice. Stolica táto je len na 29 □ m. rozsiahla; jej pôda je plochá a veľmi úrodná. Značnejšie miesta sú: *Makov*, mko., stoličný úrad. *Mezöhedeš*, veľká pustatina s krajinskou koniarňou. *Čanád*, veľmi staré mestečko; r. 1036. založil tu *Sv. Štefan* biskupstvo.

Obyvatelia sú: Maďari, a Románi; zaoberajú sa roľníctvom a chovaním lichvy; je ich spolu 95,000.

Plodiny: makovské zeleniny.

Voda: Maruša.

13. Od čanádskej stolice severo-západne sa rozprestiera stolica *čongrádska*. Táto stolica zaujíma 62 □ m.; jej pôda je plochá a veľmi úrodná. Pamätihodnejšie miesta sú: *Segedín*, mto., stoličný úrad, rozličné ústavy, hrad, železný most cez Tisu. *Čongrád*, mko., rummy hradu od *Hunnov* vystaveného. *Senteš*, mko., úrodné polia, vinice a výborné ovocie. *Hódmező Vásárhely*, mto., najkrajší rožný dobytok. Pustaszer 13.000 jutier veľká rovina, na ktorej Árpád prvý snem držal.

Obyvatelia sú Maďari; zaoberajú sa roľníctvom, dochovávaním lichvy, vínarstvom, ovocinárstvom, rybárstvom; segedínčania kupectvom a priemyslom, je ich spolu 210,000.

Cesty premávky sú: Tisa, Maruša, juho-východnia a dolňozemská železnica.

Rieky a potoky: Tisa, Maruša a Kőrös.

14. Od čongrádskej stolice severo-východne leží stolica *békéšská*, táto je na 65 □ m. rozsiahla, pôdu má plochú a veľmi úrodnú. Značnejšie miesta sú: *Đula*, stoličný úrad. *Čaba*, mko., so slovenským obyvateľstvom. *Békéš*, mko., chýrečná pšenica, ovocie, včelárstvo a ovčiarstvo.

Obyvatelia sú: Maďari, Slováci, Nemci a Románi; zaoberajú sa roľníctvom, dochovávaním lichvy a priemyslom; je ich spolu 212,000.

Chýrečné plodiny: obilie a ďatelina.

Vody: Biely, Čierny a Rychlý Kóröš.

Podnebie je v lete veľmi horúce, v zime veľmi studené; a je nie veľmi zdravé.

Cesty premávky: dolňo-tiská a dolňo-zemská železnica.

15. Cestujeme-li z békéskej stolice severne, prideme do *saboléskej* stolice; stolica táto je na 115 □ m. rozsiahla; pôdu má plochú, úrodnú ale močaristú. Hlavnéjšie miesta sú: *Veľký Kálov*, mko., stoličný úrad, reálky. *Niredház*, veľké mko., praeparandia. *Maria Póc*, pútnické mestečko.

Obyvatelia sú: Maďari, Slováci, Rusíni, Románi a Nemci; zaoberajú sa roľníctvom, chovaním lichvy a doháňom; je ich spolu 265,000.

Vody: Tisa. — *Povetrie* je nezdravé.

Cesty premávky: Tisa, a horňo-tiská železnica.

16. Cestujeme-li zo stredňo-solnockej stolice k východu, prideme do *kóvárskeho* okresu. Okres tento má 18 □ míľ, pôdu hornatú ale preto dost úrodnú. Značnejšie miesta: *Kapnik* (baňa) mko., bane, pri hore Gutin. *Berkes*, mko., krásny vidiek. *Butása*, ded, na ruhoch nekďajšieho hradu Kóvár.

Obyvatelia tohto okresu sú Románi a Maďari; je ich spolu 42,000; zaoberajú sa baníctvom, hrnčiarstvom a fajkárstvom.

Bane na zlato a srebro.

Hory: Skupenina Gutin.

Vody: Lápoš a Samoš.

Týchto 16 stolíc (15 stolíc a 1 okres) nachádza sa za riekou Tisou, a preto ich jedným slovom „Zatiským okolím“ menujeme.

II. Výsadné okresy.

Mimo menovaných stolíc sú v Uhorsku aj okresy: Malá a veľká *Kumánia*, okres Jazigov a okres *Hajdúčky*. Ony nemajú stoličný úrad, lež zvláštny úrad *kapitánsky*. Okresy tieto zaujímajú 102 □ míle a 280 tisíc obyvateľov.

1. Malá Kumánia.

Pôda malej Kumánii je piesočnatá a plocha; stredne úrodná. Obyvatelia sa zaoberajú roľníctvom, vínarstvom, ovocinárstvom a dochovávaním lichvy. Značnejšie miesta sú: *Féledháza*, mko., veľa povetných mlynov. *Kun Svätý Mikuláš*, mko., a *Halas*, mko.

Cesta premávky: juho-východnia železnica.

2. Veľká Kumánia.

Vo veľkej Kumánii je pôda plochá a úrodná. Obyvatelia sa zaoberajú roľníctvom a dochovávaním lichvy. — *Potok*: Kőrös. — Značnejšie miesta sú: *Karcag*, mko., výborná pšenica a dyne. *Túrkeve*, mko., ovčiarstvo. *Kun Svätý Martin*, mko., reálky.

Cesta premávky: horňo-tiská železnica.

3. Okres Jazigov.

V okrese Jazigov je pôda plochá a úrodná. Obyvatelia sa zaoberajú roľníctvom a dochovávaním lichvy. — *Potoky*: Zádva a Tarna. Značnejšie miesta sú: *Jásberény*, mesto, gymnasium, listáreň. *Jás Apáthi*, mko., pekná

kalvárija. *Árok-sállás*, mko., znamenité obilie. *Kisér*, mko., dobrý doháň.

Celý tento okres stonal pod jarmom tureckým.

4. Okres Hajdúcky.

V okrese Hajdúckom je pôda plochá a úrodná. Obyvatelia sa zaoberajú hlavne roľníctvom a dochovávaním lichvy. Pamätihodnejšie miesta sú: *Bösörmén*, *Sobosló* a *Hadház*.

Cesta premávky: horňo-tiská železnica.

Obyvatelia týchto okresov sú z väčša Maďari.

III. Sedmohradsko.

Východne v Zátiskom okolí tiahnu sa hory, tyto tvoria čiastky hôr karpatských.

Cestujeme-li cez tieto hory k východu, prideme do *Sedmohradska*. Ono je na 954 □ míle rozsiahle a má 2 milióny a 109 tisíc obyvateľov. Sedmohradsko sa delí na tri kraje, a síce: kraj *Maďarov*, *Sikulov* a *Nemcov*.

1. Kraj Maďarov.

Kraj Maďarov ma 8 stolíc: *kološskú*, *dobrockú*, *vňútorno-solnockú*, *tordanskú*, *kokelovskú*, *horňo-bielohradskú*, *huňadskú* a okres *fogarašský*. — Značnejšie miesta sú: *Kološvár*, mto., rozličné ústavy. V Kološváre sa narodil *Matej Korvín*, veľký kráľ Uhorský. *Kráľovský Belehrad*, mto., biskup. *Sibin*, *Nové Mesto*, *Bystrica*, *Brašov*, *Maroš-Vášarhel*, *Fogaraš*.

Plodiny: víno a bieli bivoli; bane na zlato a striebro, železo a soľ. Obyvatelia sa zaoberajú baníctvom, železným tovarom, roľníctvom, vínarstvom a sklenárstvom.

Cesty premávky: sedmohradská a východnia železnica, Maruša a Samoš.

Potoky: Maruša, Kükülló, Araňoš a Samoš. —

Hory: Karpaty.

2. Kraj Sikulov.

Kraj Sikulov je na 5 stolíc rozdelený: na *číksku*, *udvarhelskú*, *marušskú*, *araňošskú* a *háromséksku*. Pamätnejšie miesta sú: *Udvarhel*, mko., doháň a včelárstvo. *Maroš-Vašárhel*, mto., gymn., veľká knižnica. *Križ*, (Kerestúr) mko., veľa sitárov.

Plodiny: v Sentdomokoškých baňách mosadz, v Parajde sa soľ kopá. V horách prebývajú vlci, diváci a a medvedi. Obyvatelia sa zaoberajú drevokupectvom, roľníctvom, vínarstvom, baníctvom.

Potoky: Maruša, Küküllő a Olt. — *Hory*: východnie Karpaty.

3. Kraj Nemcov (Sasov).

Kraj Nemcov má 9 stolíc: *sibinskú*, *mediášsku*, *sebešskú*, *merkúsku*, *veľko-šinkovskú*, *repskú*, *nekryckú*, *šegešvárskú*, a okresy *bystrický* a *brašovský*. Značnejšie miesta sú: *Brašov*, mto., značný priemysel a kupectvo, gymn., rozličné ústavy. *Bystrica*, mto., gymn., garbiarstvo a mydlárstvo. *Sibín*, mto. rozličné vzdelavacie ústavy.

Plodiny: veľko-šinkský lan a berthalské víno. Obyvatelia sa zaoberajú priemyslom, dochovávaním lichvy, baníctvom, roľníctvom a vínarstvom.

Cesty premávky: prvá sedmohradská a tiská železnica, Maruša, Samoš a Olt; a dobré hradské. — *Potoky*: Samoš, Küküllő, Maruša a Olt. —

Hory: Sedmohradské sňazníky, severo-východnie Karpaty.

Sedmohradsko je vôbec veľmi hornaté, bo je kolom do kola obtočené Karpatmi. V týchto veličizných horách sú bane na zlato, srebro a soľ. V utešených, ráju podobných a úrodných dolinách, pretekajú výš menované potoky a behá železnica. —

IV. Prímorie.

Pri Adriatickom mori, alebo od Horvátska juhozápadne rozprestiera sa *Prímorie*. Ono je len na $6\frac{2}{3}$ □ m. rozsiahle a má 100.000 obyvateľov; títo sú Taliáni a Horváti; zaoberajú sa: námorníctvom, kupectvom, priemyslom, lodníctvom a rybárstvom. Prímorie sa delí na tri okresy: *riecky*, *bukarecký* a *komorský*. Značnejšie mestá sú: *Rieka*, *Bukari*, *Kralevič* a *Tersat*.

Cesta premávky: dolňozemská (riecka) železnica, Adriatické more a rieka Fiumara. —

Preddunajské a Zadunajské, Predtiské a Zatiské okolie, malá a veľká Kumánia, okres Jazigov a okres Hajdúcky, Sedmohradsko a Prímorie sa jedným slovom *Uhorskom*, alebo *Uhorskou krajinou* menujú.

Svätý Štefan porúčil Uhorskú krajinu do ochrany blahoslavenej Panny Marie, ktorú Uhri od toho času obzvláštno ctia, aj ctia; a jakožto svoju patrónku vzývajú. Z tej príčiny sa krajina Uhorská aj krajinou *Mariánskou* menuje. Krajina Mariánská je na 4920 □ míľ rozsiahla a prebýva v nej 13.220,000 obyvateľov.

V. Horvátsko.

Cestujeme-li zo Zadunajského okolia juho-západne, prideme do *Horvátska*. Ono je na 180 □ m. rozsiahle a 640 000 obyvateľov. Delí sa na tri stolice *záhrebskú*, *varaždinskú* a *krížanskú*. Značnejšie miesta sú: *Zahreb*, mto., biskup, od sv. *Ladislava* kráľa vystavený kostol, veľa ústavov. *Váraždín*, mto., 9 kat. kostolov, biskupská rezidencia. *Križ*, mto., grécko kat. biskup.

Obyvatelia sa zaoberajú roľníctvom, dochovávaním lichvy, hodbabníctvom, priemyslom a kupectvom.

Cesty premávky: Dráva, Sáva a Kulpa; záhreb-zakáňska (záhreb-sisekská a záhreb-karlovecká) železnica, Luiza menovaná hradská od Karlovic po Fiume.

Rieky: Dráva, Sáva a Kulpa.

Pôda je plochá, len severne a západne hornatá.

Hory: Alpy, pohorie Ivančica a hory kalnické.

Podnebie: mierne.

VI. Slavonsko.

Cestujeme-li zo Zadunajského okolia južne, príde-me do *Slavonska* (Slavonie). Slavonsko je na 162 □ m. rozsiahle a má asi $\frac{1}{2}$ milióna obyvateľov. Delí sa tiež na tri stolice: *sriemsku*, *verovickú* a *požeganskú*. Značnejšie miesta sú: *Osieg*, mto., gymnasium. *Vukovár*, mko., veľký obchod. *Požega*, mto. gymn., dobré víno a doháň.

Plodiny: sriemske červené víno, dochovávanie ošípaných a rožného statku. Obyvatelia sa zaoberajú: roľníctvom, vinarstvom, hovädzým statkom a kupectvom.

Cesty premávky: Dunaj, Dráva a Sáva. —

Pôda Slavonska je plochá a úrodná, len východne a juho-západne hornatá.

Podnebie: mierne.

Rieky: Dunaj a Dráva.

VII. Dalmátsko.

Okolo *Adriatického* mora sa rozprestiera *Dalmátsko*. Ono je na 232 □ m. rozsiahle a má asi $\frac{1}{2}$ milióna obyvateľov. Rozdeľuje sa na štyri kraje: *záderský*, *šplitský*, *dubrovnický*, a *kotarský*. Pamätihodnejšie miesta sú: *Záder*, hradbami opevnené mesto, arcibiskup a veľa ústavov. *Šplit*, staré mesto, biskup, gymnasium. *Dubrovnik*, mto., biskup, kollegium a gymnasium. *Kotar*, mto., pri zálive Kotar sídlo biskupské.

Plodiny: olejové sromy, varená soľ, obylie, figy a hodbábniectvo.

Obyvatelia sa zaoberajú rybárstvom, hodbbábnictvom námorníctvom a lodníctvom.

Hory: dinárske Alpy; ich severnejšie oddiely nazývajú sa *Velebil* a morljacké pohorie.

Pôda je hornatá a skalnatá; doliny sú úrodné,

Vody: Adriatické more; rieky: Zermagna, Kerka a Narenta.

Horvátsko, Slavonsko a Dalmátsko menujú sa aj **Trojediným kráľovstvom.**

VIII. Vojanská hranica.

Južná čiastka Horvátska, Slavonska a Uhorska menuje sa *Vojanskou hranicou*. Ona obnáša 609 □ m. a má 1,197.000 obyvateľov. Obyvatelia títo sa hraničiarimi menujú. Vojanská hranica sa delí na trojno, a síce: na *horvátsku, slavonskú a banátsku vojanskú hranicu*. Hlavnéjšie miesta sú: *Carlopage, Siň, Karlovec, Petrovaradin, Pančova, Mehadia, Oršova a Zemun*.

Obyvatelia sa zaoberajú roľníctvom, ovocinárstvom, vlnárstvom, dochovávaním liehvy a hodbbábnictvom.

Vody: Adriatické more, Dunaj, Tisa, Dráva, Sáva, Kulpa, Unna, Temeš a Bega. — Mehadia má krásne okolie a kúpele.

Cesty premávky: juho-východnia (Bielo-Kostoly-Oravická) železnica a väčšie rieky.

Hory: východne Karpaty, západne julske a nižšie dinárske Alpy. *Pôda* je plochá, sem tam hornatá. — *Podnebie* horúce. — Obyvatelia sú Slováci.

Uhorská čili ináč aj Mariánská krajina, *Horvátsko, Slavonsko, Dalmátsko a Vojanská hranica* spolu vzaté, tvoria nerozlúčne čiastky *Kráľovstva Uhorského čili Koruny Sv. Štefanskej*, a menujú sa spolu *Uhorskou Državou*.

Ja som sa narodil v **Uhorskej Države.**

Država Uhorská je na 6088 □ m. rozsiahla, a všetkých obyvateľov je spolu 15,520.000. Títo sú dľa národností: *Maďari, Slováci, Nemci, Románi* čili *Valaši* atď., dľa náboženstva: *katolíci, luteráni, kalvíni, židia, unitári* a iní *sektári*. Katolíkov je výše 10 milliónov; ostatní sú luteráni, kalvíni atď.

Po našom milom Uhorsku tečie veľa riek. Po väčších plávajú parolode a pite, po menších len plte. Na parolodiach a pltiach vozí sa rozličný tovar. Po suchej zemi cez celé Uhorsko sú vystavené železnice. Po železnicach sa tiež rozličný tovar vozí.

Cestujeme-li z Uhorska severne, príjdeme do Moravy, Sliezka a Galicie. Tieto krajiny hraničia s Uhorskom *severne*.

Ideme-li z Uhorska k východu, príjdeme do Bukoviny, Moldavy a Valaška. Tieto krajiny hraničia s Uhorskom *východne*.

Cestujeme-li z Uhorska k juhu, príjdeme do Valaška, Srbska, Bosnie a do Čiernej hory. Tieto krajiny hraničia s Uhorskom *južne*.

Ideme-li z Uhorska západne, príjdeme ku Adriatickému moru, do Illýrska, Štírska, Rakúska a Moravy. Tieto krajiny hraničia s Uhorskom *západne*.

* * *

Teraz budeme cestovať po celom milom Uhorsku, po celej Uhorskej države; na železnicách, parolodiach, pltiach a po cestách cez hory, doliny a roviny. —

* * *

To je radosť cestovať po Uhorsku. Keď budem vojakom, pochodím celú vlasť, celú moju otčinu. Ja milujem vlasť moju. Budem ju brániť pred nepriateľmi, a bude-li zapotreby, aj krv vylejem za ňu. Ja som sa v Uhorsku narodil, ja chcem v Uhorsku a Uhorsku žiť, ja chcem v Uhorsku a za Uhorsko aj zomrieť. Zatiaľ sa ale budem učiť a neprestajne spievať:

1.

Uhorská krajina,
 ty si moja mati,
 šťastný som keď môžem,
 v tvém lône bývati;
 v tvém lône bývati,
 s tebou sa tešiti,
 to je život, radosť
 na tom svete žiti.

2.

Uhorská krajina,
 tys ma porodila,
 ty si ma v detinstve
 pri prsoch kojila;
 tys ma vychovala,
 v umeniach cvičila,
 mnohos mi dobrého
 v živote činila.

3.

Uhorská krajina,
 ty máš veľa synov,
 všetkých môžem volať
 veľkou rodinou,
 ktorí tu v rozličných
 národnostách žijú,
 z Váhu, Hrona Tisy
 bystrú vodu pijú.

4.

Uhorská krajina,
 ty si prebohatá,
 máš veľa pokladov,

dreva, sriebra, zlata ;
 ty nám dávaš chleba,
 iných vecí dosti,
 ty si dobrodinec,
 a my tvoji hosti.

5.

O keby sme aspoň
 všetci verní boli,
 keby sme ti všetko
 robili po vôli ;
 keby sme sa i my
 učili od teba :
 milovali blížnych,
 jako sami sebä !

6.

Milujme sa bratia,
 milujme vlast našu,
 nedávajme miesta
 pri nás Satanášu ;
 nepúšťajme k sebe
 nesvornosti hada :
 verte všetci, že „dom
 rozdvojený padá,“

Slovenská
 pedagogická
 knižnica
 Bratislava

MUZ 274

175922